

IV. PRIKAZI I RECENZIJE

Franjo Velčić

Antun BOZANIĆ, *Biskup Mahnić, pastir i javni djelatnik u Hrvata*, KS, Zagreb - Povijesno društvo otoka Krka, Krk, Zagreb-Krk, 1991, 189 stranica.

Svijetli lik i jedinstveno djelo *krčkoga biskupa dr. Antuna Mahnića (1896-1920)* pokrenulo je još jednom, ovaj puta mladog laureata, da novim, suvremenim pristupom analizira njegov rad i izrekne povijesni i teološki (pastoralni) sud o njemu. Riječ je o *doktorskoj disertaciji* dr. Antuna Bozanića koju je pod nazivom »*Pastirski rad biskupa A. Mahnića u krčkoj biskupiji i Hrvatskoj*« u prosincu 1989. god. obranio na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu pri katedri Pastoralne teologije.

Aktualnost teme i osobe biskupa Mahnića potakla je tiskanje radnje povodom proslave 90. *obljetnice osnutka Staroslavenske akademije* (studeni 1992.) u Zagrebu i Krku, u suizdanju Kršćanske Sadašnjosti iz Zagreba (Analecta Croatica Christiana, svezak 26) i Povijesnog društva otoka Krka (Krčki zbornik, svezak 22, posebno izdanje, svezak 16).

Radnja je podijeljena u *tri* dijela. U prvom, *uvodnom dijelu*, u tri kratka poglavlja, autor govori o Mahniću u svom vremenu i prostoru. Rođen u slovenskom, goričkom Krasu 14. rujna 1850. u selu Kobdilju župe Štanjel (Sv. Danijel), Mahnić se već kao mladi svećenik istaknuo u slovenskoj javnosti izdavanjem časopisa *Rimski katolik* (1888.) u kojem je iznio vlastite stavove, ocjene i sudove, naročito bespoštedne kritike naspram liberalizmu, braneci kršćanska načela kao jedina pravila mišljenja i djelovanja. Tim je izazvao vrlo osjetljivu »*razdiobu duhova*«, radikalnost koja je otklanjala svaku pomisao tzv. liberalnog katolicizma, što je Mahnića svrstalo među intranzigentne katolike njegova vremena.

Mahnićevo imenovanje za krčkoga biskupa 3. prosinca 1896. - Slovenca na krčkoj biskupskoj stolici! - bilo je očito dobro promišljeno sa strane bečkoga dvora, čega je bio svjestan i domaći kler koji ga je dočekaao s priličnom nevjericom.

Međutim, Mahnić je sve iznenadio. O tome Bozanić piše u *drugom dijelu* svoga rada pod naslovom: *Mahnićevo pastoralni zahvati u obnovi Krčke biskupije*. Pitanje staroslavenskog jezika u bogoslužju, odnosno glagoljice, bilo je u to doba veoma zaoštrano i vodile su se oko njega žustre rasprave.

Naime, nedovoljno poznavanje jezika, nedostatna pomagala za ovladavanje tim jezikom kao i protivljenje pobornika latinske liturgije prijetilo je njegovim nestankom. Stoga je ujesen 1901. Mahnić održao *Prvu biskupijsku sinodu* u kojoj je, uz ostala pastoralna pitanja, razmotrio i pitanje glagoljice i staroslavenskog bogoslužja. U tu svrhu osnovao je *Staroslavensku akademiju* (1902.) u Krku za njegovanje staroslavenskog liturgijskog jezika, te promicanja njegovog učenja. Brojna izdanja ove Akademije, zaslugom svjetski poznatog slaviste, čeha *Josipa Vajsa*, pobudila su zanimanje za slavensku liturgiju i izvan Krčke biskupije.

Biskup Mahnić s punim se marom posvetio radu sa svećenicima, osobito za njihov duhovni i pastoralni odgoj. Radi bolje komunikacije sa svećenicima počeo je izdavati u siječnju 1898. službeni biskupijski list *Acta Curiae episcopalis Veglensis*. Zatim je obnovio pastoralne konferencije po dekanatima u kojima je svaki pojedini svećenik trebao pismeno obraditi zadani casus. Za svoje svećenike utemeljio je god. 1900. »*Društvo svećenika klanjalaca*« i dvije godine kasnije list *Sanctissima Eucharistia* kao vjesnik hrvatskih i slovenskih svećenika klanjatelja, koji je 1910., zbog novih prilika i potreba vremena, prerastao u »*Svećenička zajednica*« kao list istoimene svećeničke udruge. Pisanjem u listu, Mahnić je vršio neposredan utjecaj na svećenike koji su list smatrali svojim glasilom. Na Drugoj krčkoj sinodi, održanoj u rujnu god. 1911., Mahnić je, uz analizu stanja u biskupiji, dao preciznije upute o nedjeljnim popodnevnim katehezama za odrasle. Odluke ovih dviju sinoda tiskane su kao zaseben knjige.

U posebnoj poglavlju obraden je Mahnićev pastoral za potrebe vjernika koji je uz redovite oblike pastoralne kateheze, propovijedanje, misije, uveo i posebne oblike, odnosno aktivirao rad *Udruge Svete Obitelji* za obiteljski pastoral, posuvremeno Bratovštinu presvetog Sakramenta organiziranjem *Bratovštine vječnog klanjanja* i pomaganja siromašnih crkava i u tu svrhu tiskao više molitvenika kao pomagala članovima bratovština. Za potrebe iseljenika utemeljio je 1905. god. *Družbu Sv. Rafaela Arkandela* koje se aktivnost svodila na rad s onim ljudima koji su namjeravali otići u inozemstvo. I ćirilometodska ideja, kao vizija ostvarenja jedinstva istočne i zapadne Crkve, bila je Mahniću dovoljan razlog za uspostavu apostolata u svojoj glagoljaškoj biskupiji, a kojeg je uveo 1912. godine.

Mahnićeva skrb i zauzetost oko socijalnog rada u krčkoj biskupiji bila je do sada - smatra Bozanić - u našoj historiografiji prilično nepoznata. Loše ekonomsko-socijalne prilike na kvarnerskom otočju potakle su Mahnića da se, uz prvotni pastoralni rad, posveti i brizi oko vremenitog dobra onih koji su mu bili povjereni. Budući da su svećenici, uz seoske učitelje, bili jedina inteligencija na našim otocima, bili su primorani da se zauzimaju za prosperitet i razvoj kraja u kojem su živjeli. U tu svrhu je biskup Mahnić, poznavajući učinkovitost tiska, pokrenuo gospodarski list, primjeren potrebama otoka i šireg istarskog kraja, *Pučki prijatelj*. Prvi broj je izišao u

Krku 23. prosinca 1899. On je omogućio akciju osnivanja na kvarnersko-istarskom području sedam gospodarskih zadruga već za prve godine izlaženja. Obradivao je teme koje su se ticale narodnog i političkog života samih otoka i Istre. I Prva sinoda god. 1901. stimulirala je ukupni socijalni rad. Biskup je zahtijevao da svećenici, za dobro naroda, gdje god je moguće podignu *posujilnice* (male kreditne zadruge) i druga *gospodarska društva*.

Treći dio Bozanićeve knjige govori o biskupu Mahniću i hrvatskom katolicizmu, odnosno razglaba o Mahnićevoj ulozi kao pokretača i organizatora *Hrvatskog katoličkog pokreta*, tj. onog gibanja - u prvom redu među daštivom - koje je, »u razdoblju rasta vjerskog indiferentizma, ostalo prepoznatljivo u povijesti Crkve među Hrvatima po cijelom nizu formiranih katoličkih laika koji su svojim djelovanjem ostavili svjedočanstvo solidna duhovnog života i nepokolebljive vjere« (str. 95). U to složeno pitanje, o kojemu su već neki pokušali dati svoje viđenje, Bozanić ulazi ukoliko je vezano uz vizije, planove i pastoralne zahvate biskupa Mahnića. I tu je Mahnić osjetio potrebu izdavanja jednog časopisa koji bi u javnosti stao u obranu kršćanskih načela. Nazvao ga je *Hrvatska straža* (Krk 1903.god.). Idejno usmjeravajući i prateći postupno organiziranje mladih biskup Mahnić nije se miješao u unutarnje ustrojstvo dačkog društva. S dacima je bio u kontaktu preko poslanica, u kojima im je ukazivao na određene probleme ili usmjeravao njihov angažman prema nekoj akciji.

Taj Mahnićev rad, po naravi stvari, nije mogao ostati isključivo unutar granica *Krčke biskupije*. Budući da je Krk u to doba bio u sastavu austrijske pokrajine Istre s upravnim centrom u Trstu i *Pokrajinskim saborom* u Poreču odjaci Mahnićeva djelovanja bili su zamjetljivi i na Istarskom kopnu osobito preko gospodarsko-poučnog lista Pučki prijatelj kojega se uredništvo 1910. preselilo u Pazin. U brizi za dolično zbrinjavanje istarskih gimnazijalaca, uglavnom djece istarskih i primorskih seljaka koji su bili smješteni u kojekakvim stanovima s lošim uvjetima i nedostatnom ishranom, te u vidu odgoja budućih kršćanskih intelektualaca njegovim je poticajem u Pazinu sagrađen i *Đački konvikt* (kasnije *Biskupsko sjemenište*).

Ovi veliki biskupovi pastoralni i socijalni zahvati bili bi naprosto neizvedivi da Mahnić nije uvidio potrebu i djelotvornost tiska kao medija. Zato je dolaskom na Krk dobio vlastitu tiskaru - »*Kuryktu*« u kojoj je tiskao brojne publikacije za razne potrebe: »*Acta Curiae episcopalis Veglensis, SS. Eucharistia, Svećenička zajednica, Pučki Prijatelj, Glagolitica - Publicationes Palaeoslavicae Academiae Veglensis*« itd.

Pod političkim vidom vrijeme Mahnićeva biskupovanja bilo je obilježeno brojnim osjetljivim pitanjima suživota dvaju naroda na kvarnerskim otocima i rastućim *nacionalizmom*. I u tom pogledu Mahnić je polazio od načela prava naroda i pojedinaca te je zato odlučno stao braniti potisnuta nacionalna prava hrvatskog pučanstva. To se odrazilo u zalaganju za hrvatski jezik u

školama s hrvatskim đacima, a u vrijeme rata aktivno se zalagao za prava južnoslavenskih naroda na samoodređenje. To je izazvalo i gnjev talijanske vojske koja je okupirala Krk i na prevaru odvela biskupa Mahnića u zatočeništvo u Italiju, odakle se, shrvan bolešću, vratio u Krk, odnosno Zagreb gdje je preminuo 14. prosinca 1920. godine.

Iako su mnoge ovdje iznesene činjenice poznate, iz do sada objavljenih radova o biskupu Mahniću, ipak je Bozanićev rad kvalitetan doprinos našoj crkvenoj i nacionalnoj historiografiji i drugim znanostima. Naime, Bozanićev studija odlikuje se novim pristupom materiji, utoliko što je u dosadašnjem, uglavnom marksističkom pristupu - analizi naše povijesti, Mahnić bio promatran isključivo kao »*nosioč ekstremnih klerikalnih ideja*« (str. 7). Bogata bibliografija na kraju knjige, osobito članci i prilozi Antuna Mahnića, bit će dragocjena pomoć za svako daljnje istraživanje i produbljivanje navedene problematike. Zacijelo kao tiskarska pogreška omaklo se u prijevodu naziva Mahnićevog rodnog mjesta Štanjel u sv. Damijan (str.14) umjesto Sv. Danijel, kao i pasus »Časopisi i listovi« (str. 180) unutar pregleda ostale literature. Pomnom čitatelju ove knjige mogu zasmetati određene manjkavosti u citiranju (u više slučajeva nije navedeno mjesto gdje se arhivski spis nalazi). Uz kraticu Ibid. redovito ide i broj stranice, ili pak, ako je ista stranica, stoji kratica Id. i sl.; no, svaki čitatelj ove knjige osjetit će se obogaćen novim, ili osvježanim spoznajama iz jednog vremenskog i prostornog fragmenta naše crkvene i nacionalne povijesti koju je opečatio veliki krčki biskup - Antun Mahnić.

Mile Bogović

MOSTOVI, Godišnjak slunjskog dekanata 1993., Izdanje u progonstvu, Rijeka 1993.

Riječ je o *kalendaru-godišnjaku* koji je pokrenut 1967. godine i izlazi redovito od tada svake godine. Ni ove ratne godine, niti progonstvo nisu prekinule taj vrijedan i veoma koristan niz. To je *knjiga čitavog katoličkog naroda s područja slunjskog dekanata*. Ona njemu pripada i povezuje više nego bilo koja druga knjiga.

Preskočivši kalendarske podatke čitatelji će najprije gledati fotografije, jer one im najzornije pokazuju sliku dijelova njihova zavičaja i njihovih svetinja. A u *Godišnjaku* će naći fotografija koje još nigdje nisu vidjeli, a koje su tako željeli vidjeti. Hrabri snimatelj uspio je snimiti čak cetingradsku crkvu u času kada je podmetnuta vatra od paklene mržnje počela gutati krov i sve što je sagorivo (slika na naslovnoj strani). Tu su fotografije i drugih iznakaženih crkava slunjskog dekanata. Ali neprijatelj zacijelo nije uspio uništiti onu